

Ikke noe sted ligger ytterpunktene i tysk historie så tett sammen som i bøkeskogen på Ettersberg, høydedraget som løfter seg mot nord fra slettelandet i det sydlige Thüringen og troner over den lille byen Weimar. Kommer du kjørende på autobahnen, er Ettersberg synlig mange mil unna, og lett gjenkjennelig med et ruvende klokketårn i skogkanten. «Her føler man seg stor og fri», skrev Goethe, dikterfyrste i Weimar for to hundre år siden, etter en av sine mange turer gjennom nettopp denne bøkeskogen.

Andre minner

Klokketårnet er reist senere, i 1958, og det minner om et annet Buchenwald, om en av nazistenes største konsentrasjonsleire. Der var en kvart million mennesker innesperret før og under krigen, og mer enn 50 000 ble ofre for Det tredje rikes voldsbruk – pint, henrettet, utsultet, knekket av sykdom og slavearbeide i stenbruddene i nærheten.

Også nordmenn, mange av dem studenter, var blant fangene og ofrene. Idag ser området for fangebarakkene ut som en liten ørken, for de ble alle svidd av i 1945, mens SS-mannskapenes solide kaserner står på geledd ved det som nå er en stor parkeringsplass.

Siden 50-årene har Buchenwald vært et gigantisk monument til minne og formaning, med et museum, en stor skulptur av uthungrede fanger og en oppkjørsel med sten fra alle de land som fikk sine mennesker innesperret her.

Spesialleir

Det nye idag er en smal vei med friske anleggspor ned langs gjeldet på den ene siden av leirområdet, inn i skogen og videre til en fordypning. Skilt viser vei til gravstedet for ofre for spesialleiren og ber om pletet. Der ligger de tyske ofrene, anslagsvis 10 000, for den sovjetiske spesielle interneringsleir Buchenwald fra årene 1945-50.

Endel av fangene den gang var nazipamper, noen masse mordere, adskillige tenåringer som ble mistenkt for å tilhøre Hitlers siste oppbud, Werwolf, men det store flertall var antatte eller reelle politiske motstandere av kommunistenes regime, stemplet som klassefiender.

Disse døde var ikke nevnt med et ord i DDRs Buchenwald-museum. Det ble satt i tjeneste for den anti-fascistiske tyske stat i øst, med brosjyrer om «Blodsporet som fører til Bonn». Hva skal det demokratiske eks-DDR gjøre med sitt symbolmettede Ettersberg

idag? Busser med veteraner fra kampen mot nazistene parkerer side om side med Trabi'er og Opl'er fra tyske gjenomsnittfamilier på jakt etter det som kanskje er gravstedet for en slektning som ble borte da freden skulle komme.

Ømtålelig

Buchenwalds fremtid er en ytterst ømtålelig sak for tyske myndigheter, både hjemme og ute. De nedsatte derfor en kommisjon, ledet av en fremtredende historiker for emnet nazistenes utryddelsespolitikk, professor Eberhard Jäckel. Anbefalingene kom i høst og gikk ut på at man skal minne om så vel nazistenes som kommunistenes leir – men det skal skje geografisk tydelig adskilt og med hovedvekt på den første leiren. Dessuten skal en egen utstilling fortelle om hvordan Buchenwald ble politisk og historisk misbrukt som minnesmerke.

Alt dette blir ikke helt lett, for bare i fire uker i 1945 stod leiren tom – og både før og etter var fangene sperret inne bak porten som fremdeles står der med slagordet «Jedem das Seine» – «Enhver får som fortjent».

Omformning

Vestfra er den 39-årige museumsmannen Thomas Hofmann ansatt for å omforme Buchenwald til et «pluralistisk» minnesmerke, men han skal nå være i ferd med å fortvile. Internasjonale veteranorganisasjoner har protestert mot alt som måtte svekke eller relativere minnet om de tyske nazisters ugjerninger. Samtidig ønsker endel tyskere å bruke et minnesmerke for kommunistenes «spesialleir» ikke bare som en erindring om uskyldig døde, men også som en form for avlastning, en slags «de andre var ikke stort bedre».

Siste helg holdt Weimar en internasjonal konferanse om Buchenwalds fremtid, preget av denne kollisjon mellom synspunkter. «Dere balanserer det som ikke kan balanseres, mine barn ble brent, man ville utrydde oss jøder! Det forblir uten sidestykke», sa en eldre deltager, Fischel Libermann. Han avbrøt en av talerne, Gerhard Finn, som satt i etterkrigsårenes Buchenwald med en Werwolf-mistanke. Om forholdene da han ble satt inn, sa Finn at «I stedet for å spørre etter en arisk ble det nå spurt etter en proletarisk bestefar...rasekampen ble omgjort til klassekamp».

Det vil åpenbart vare lenge før ettertiden kan la en virkelig fred senke seg over de titusener av døde i bøkeskogen i Goethes Ettersberg.

Torsdag 21. november 1991

Aftenposten

101026

På reise fot

NILS MORTEN UDGAARD

Buchenwald skal få et nytt ansikt

Buchenwalds fremtid er idag en ytterst ømtålelig sak både hjemme og ute for tyske myndigheter. Her forlater overlevende den makabre leiren i april 1945, etter at Buchenwald ble befrikket av amerikanske styrker. (Foto: NTB-AP)